

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาตนเองเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง และสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ ซึ่งกระแสการเร่งพัฒนาและสภาพเศรษฐกิจที่บีบรัด ได้ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทยเกิดการแข่งขัน มีค่านิยมทางวัตถุสูง เกิดการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง ขาดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้เกิดภาวะขาดสมดุลทั้งทางจิตใจและวัตถุ ดังนั้นความสำนึกต่อส่วนรวมจึงลดน้อยลงทุกวัน ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมที่สื่อถึงการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ไม่ใส่ใจต่อเรื่องส่วนรวม ความสัมพันธ์และความเกี่ยวโยงถึงกันของธรรมชาติและสรรพสิ่งรอบตัว ทำให้เกิดการรับรู้และมีความคิดว่าสิ่งของที่เป็นของสาธารณะนั้นเป็นทรัพย์สินของภาครัฐหรือของราชการที่คนทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์หรือร่วมใช้ประโยชน์ได้ โดยไม่ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบดูแล แต่เป็นหน้าที่ของภาครัฐหรือข้าราชการจะต้องดูแลรักษาให้คงสภาพอยู่ จึงพากันละเลยหรือไม่สนใจที่จะดูแลรักษาหรือช่วยกันจัดการเพื่อทำให้ทรัพย์สินส่วนกลางคงสภาพอยู่ได้นานมากกว่าสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536, หน้า 44)

ทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมอันขาดจิตสำนึกที่ดีเหล่านี้ฝังลึกในจิตใจคนมาโดยตลอดและจะทวีความรุนแรงของปัญหามากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การที่ไม่เอาใจใส่สมบัติส่วนรวม ทั้งที่คนรุ่นก่อนหรือส่วนร่วมสร้างขึ้นและสมบัติทางธรรมชาติจนกระทั่งถึงการทำลาย การไม่รู้สึกรู้ถึงความเป็นเจ้าของที่จะต้องดูแลรักษา การแก่งแย่งเพื่อยึดเอาเป็นส่วนตัว สังคมต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างฉวยโอกาสต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่าของตนเองเท่านั้น ให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจ จนทำให้น้ำใจที่มีต่อบิดามารดา ญาติพี่น้อง

ครูอาจารย์ เพื่อน โรงเรียน และสังคมน้อยลง ขาดจิตสำนึก ขาดความมีน้ำใจ สังคมเจริญด้วยวัตถุมากกว่าจิตใจ ปัญหาที่ก่อให้เกิดวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันมีศูนย์กลางอยู่ที่ การขาดจิตสำนึกส่วนรวมหรือจิตสำนึกสาธารณะของคนไทย เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์ทุกด้านล้วนถูกชี้นำโดยสภาวะทางจิต ดังนั้นหากทะเลาะเลยไม่มีการสร้างการรับรู้ หรือการปรับเปลี่ยนจิตสำนึกของคนไทยเกี่ยวกับส่วนรวม หรือจิตสำนึกสาธารณะให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ย่อมจะเกิดปัญหาความไม่สงบ-สุขเกิดขึ้นในสังคม (ชาย โพธิ์สิตา, อุไรวรรณ คะเนิงสุขเกษม และอมรา สุนทรธาดา, 2540, หน้า 40) ความสำนึกต่อส่วนรวมหรือจิตสำนึกสาธารณะเป็นลักษณะหนึ่งของ จิตสาธารณะ ซึ่งในปัจจุบันกำลังได้รับความสนใจอย่างยิ่ง เพราะจิตสาธารณะเป็น แนวทางหนึ่งในการพัฒนาจิตใจให้เจริญตามทันเทคโนโลยี จิตสาธารณะคือ การแสดง-ออกถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (ยูทธนา วรณปิติกุล, 2542, หน้า 181)

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมแห่งยุคโลกาภิวัตน์ คนเห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม หลายหน่วยงานจึงมีข้อเรียกร้องให้มีการปลูกฝังจิตสาธารณะ ขึ้นในสังคม โดยเฉพาะในด้านการศึกษาซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคนให้มี คุณภาพ หากการศึกษามุ่งพัฒนาทางสติปัญญาอย่างเดียวก็ไม่สามารถสร้างจิตสำนึก รับผิดชอบต่อใด ๆ ต่อสังคมส่วนรวมได้ ดังนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดการศึกษา ของชาติในมาตรฐานที่ 1 ซึ่งระบุถึงจิตสาธารณะไว้ว่า คุณลักษณะของคนไทย ที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก โดยคนไทยต้องเป็นคนเก่ง คนดี และ มีความสุข โดยมีตัวบ่งชี้ คือ กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์ มีความรู้ ทักษะที่จำเป็นและ เพียงพอในการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม ทักษะทางสังคม คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก โดยมีมุ่งปลูกฝังจิตสาธารณะที่ถูกต้อง ด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนรวมถึงการรู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม โรงเรียน สังคม และประเทศชาติ และเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว สถานศึกษาจึง กำหนดไว้ในมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาและหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ให้ ความสำคัญกับการมีจิตสาธารณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การรู้จักดูแลของ

ส่วนรวม รวมถึงรู้จักการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร, 2543, หน้า 21)

การศึกษาเป็นเรื่องที่ทุกคนทุกชั้นมีโอกาเข้าถึงอย่างเสมอภาค โดยมีชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะการให้การศึกษาจะช่วยสร้างจิตสาธารณะ ดังนั้นโรงเรียนควรดำเนินกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการสร้างจิตสาธารณะเพื่อให้นักเรียนได้เกิดประสบการณ์ตรง ไม่ใช่การรณรงค์หรืออบรมสั่งสอนเพียงในห้องเรียน จิตสาธารณะเกิดขึ้นได้เมื่อนักเรียนเรียนรู้เป็น เข้าใจปัญหาและรู้จักคุณค่าของตนเอง (ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2542, หน้า 21) ในการปลูกฝังจิตสาธารณะควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรม วัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง เด็กเป็นไม้อ่อนที่ดัดง่าย การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กทั้งร่างกาย จิตใจ และโดยเฉพาะความเหมาะสมด้านพัฒนาการทางจิตใจของเด็กจะเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ได้มาก เพราะในวัยเด็กจะสามารถเห็นความแตกต่าง สามารถคิดเปรียบเทียบ คิดแยกแยะวัตถุ ออกเป็นหมวดหมู่ขั้นต้น รู้สึกคิด โดยใช้การสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ เด็กจะเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวแทนการสนใจตนเอง (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2538, หน้า 77) ซึ่งถ้าเด็กได้รับการปลูกฝังจิตสาธารณะให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อเติบโตขึ้น จะทำให้สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจและวัฒนธรรม อันจะส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุขกาย สบายใจ ตลอดจนเป็นบุคลากรที่ดี ที่เหมาะสม ของครอบครัว สังคม และประเทศชาติสืบเนื่องต่อไป ผู้มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการสร้างจิตสาธารณะของเด็ก คือ บิดา มารดา ครู เพื่อนร่วมวัย การอบรม เลี้ยงดู สภาพแวดล้อมของชุมชน ครู โรงเรียน การจัดการเรียนการสอน ตามลำดับ หากบุคคลและองค์กรได้ถ่ายทอดความมีจิตสาธารณะ มีจิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติส่วนรวมให้แก่เด็กอยู่เสมอ เด็กก็จะซึมซับคุณลักษณะที่ดีติดตัวไป นอกจากนี้ลักษณะการเรียนรู้และความสนใจของเด็กแต่ละวัยมีความแตกต่างกัน การปลูกฝังจิตสาธารณะให้เกิดในตัวเด็ก จึงขึ้นอยู่กับวิธีของผู้ปลูกฝังแต่ละคนว่าจะจัดกิจกรรมหรือจัดประสบการณ์ให้กับเด็กอย่างไร เพื่อปลูกฝังจิตสาธารณะที่เน้นในแง่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

โรงเรียนจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริม ปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสาธารณะ ดังนั้นสภาพแวดล้อมในโรงเรียนควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องการลงมือกระทำกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความซาบซึ้ง มีจิตสำนึกที่ดี และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ นอกจากการเรียนการสอนภายในห้องเรียน ไม่ว่าจะเป็นช่วยจัดห้องเรียน หน้าห้องเรียน บริเวณโรงเรียน รวมถึงบริเวณรอบ ๆ โรงเรียน และชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, 2534, หน้า 26) ซึ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญในการกล่อมเกลาจิตใจและฝึกรบรณนักเรียนให้เติบโตขึ้นเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศตลอดระยะเวลาที่นักเรียนอยู่ในโรงเรียน นักเรียนจะต้องประสบกับสภาพแวดล้อมและตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่มากระทบต่าง ๆ อยู่เสมอ จึงควรปลูกฝังกล่อมเกลาจิตสำนึกต่อส่วนรวมของเด็ก

จากที่ผู้วิจัยได้ปฏิบัติงานสอนนักเรียนช่วงชั้นประถมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นเยาวชนระยะสำคัญ ในช่วงของวัยเด็กเข้าสู่วัยรุ่น พบว่า นักเรียนในช่วงชั้นนี้ ขาดจิตสาธารณะหลายด้าน อาทิ ไม่ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่ให้ความช่วยเหลือเพื่อน การทำลายสาธารณะสมบัติของโรงเรียน นำสิ่งของที่เป็นสาธารณะสมบัติไปเป็นของตัวเอง ปิดกั้น โอกาสของบุคคลอื่น ทิ้งขยะไม่เป็นที่ ปัญหาดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าสภาพแวดล้อมในโรงเรียนด้านอาคารสถานที่ ด้านการให้บริการห้องเรียนพิเศษ ด้านพฤติกรรมครู ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมนักเรียน ด้านระเบียบวินัยของโรงเรียน ด้านอิทธิพลกลุ่มเพื่อน ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะมากน้อยเพียงใด เมื่อทราบว่ามีปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมามีผลต่อพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของนักเรียน จะสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสาธารณะที่เน้นช่วยเหลือส่วนรวมมากกว่าตน ชุมชนสังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมใน โรงเรียน และพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสภาพแวดล้อมใน โรงเรียนกับพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร
3. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์พฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร โดยใช้ปัจจัยสภาพแวดล้อมใน โรงเรียนเป็นตัวพยากรณ์

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมใน โรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร
2. ปัจจัยสภาพแวดล้อมใน โรงเรียนสามารถพยากรณ์พฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาครได้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร จำนวน 4,534 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสุ่มประชากรโดยวิธีสุ่ม-ตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) เป็นการสุ่มอย่างมีสัดส่วนและระดับความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 5% ได้กลุ่มตัวอย่าง 380 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ (independent variable) สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ประกอบด้วย ด้านอาคารสถานที่ ด้านการให้บริการห้องเรียนพิเศษ ด้านพฤติกรรมครู ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมนักเรียน ด้านระเบียบวินัยของโรงเรียน และด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน

3.2 ตัวแปรตาม (dependent variable) ได้แก่ พฤติกรรมด้านจิตสาธารณะ

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง ห้องเรียน อาคาร สถานที่ และบริเวณโรงเรียนที่ใช้เป็นที่จัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ซึ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน มีอิทธิพลเหนือจิตใจ พฤติกรรมของนักเรียน และความเจริญงอกงามของผู้เรียน ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน 7 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านอาคารสถานที่ หมายถึง งานพัฒนาตัวอาคาร บริเวณอาคารให้มีความเหมาะสม และเอื้อต่อการจัดประสบการณ์ การพัฒนาลักษณะนิสัยทางจิตสาธารณะ

1.2 ด้านการให้บริการห้องเรียนพิเศษ หมายถึง การให้บริการห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ โรงอาหาร ร้านค้าสวัสดิการ เป็นต้น

1.3 ด้านพฤติกรรมครู หมายถึง พฤติกรรมที่ครูปฏิบัติต่อนักเรียนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ได้แก่ การให้ความสนใจต่อนักเรียน ให้ความเป็นกันเอง ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ให้คำปรึกษา และข้อชี้แนะแก่นักเรียนทั้งในด้านการเรียนและด้านส่วนตัว ที่นักเรียนมาขอคำปรึกษา ซึ่งก่อให้เกิดการรับรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะ ของครูที่แสดงให้เห็นว่าครูเอาใจใส่ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน

1.4 กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง วิธีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน เกิดจิตสำนึกสาธารณะได้แก่ การจัดกิจกรรมการสอน การใช้สื่อการสอนและการให้ คำแนะนำ ชักชวน โน้มน้าวหรือหาวิธีการเพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

1.5 ด้านกิจกรรมนักเรียน หมายถึง สภาพการณ์ที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ต่าง ๆ ในโรงเรียนเพื่อเพิ่มจิตสาธารณะนอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียน เช่น กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมช่วยเหลือสังคม

1.6 ระเบียบวินัยในโรงเรียน หมายถึง การรู้จักปกครองตนเอง การกระทำตาม ระเบียบหรือข้อบังคับต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติ คือ นักเรียนที่ได้ มองเห็นคุณค่าแล้วว่าการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับที่โรงเรียนสร้างขึ้นไว้

1.7 ด้านอิทธิพลกลุ่มเพื่อน หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนและเพื่อนปฏิบัติต่อกัน ทั้งในและนอกห้องเรียน ได้แก่ การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พึงพาซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทั้งด้านการเรียนและด้านทั่ว ๆ ไป การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในกลุ่มเพื่อนเพื่อให้เกิดความสำเร็จ

2. จิตสาธารณะ หมายถึง การรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของ ส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม โดยพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจหรือ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะ ดังนี้

2.1 การใช้สิ่งของ หมายถึง การดูแลรักษาสิ่งของเมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษาให้ คงอยู่ในสภาพดี ลักษณะการใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม หลีกเลี่ยง การใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณะสมบัตินั้น ๆ

2.2 การถือเป็นที่หมาย หมายถึง ทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และเคารพ กฎระเบียบที่กำหนดไว้ รับผิดชอบต่อบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม ดูแลสอดส่องสมบัติ ส่วนรวม

2.3 การเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น หมายถึง สิ่งของที่คน ทั่วไปมีสิทธิในการเข้าถึงประโยชน์ การคำนึงว่าคนอื่นก็มีสิทธิในการใช้นั้นเดียวกัน จะต้องไม่ยึดสาธารณสมบัตินั้นไว้เป็นของตัวเองและไม่ปิดกั้นโอกาสใช้ประโยชน์ ของผู้อื่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผน โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของนักเรียน
2. เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนปลูกฝังพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะ การแก้ไขปัญหา และพัฒนาพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะของนักเรียน